

NAMES OF VOICES OF ANIMALS IN THE DICTIONARY OF NAIDEN GEROV

Albena Baeva

Bishop Constantine Preslavski School, Shumen, Bulgaria, a.baeva@shu.bg

Abstract: "Dictionary of the Bulgarian language" by Naiden Gerov is an encyclopedia of the Bulgarian language from the second half of the XIX century. The study of vocabulary from the dictionary continues to this day. The different variants of the words, their relations to the subsequent stages of the development of the Bulgarian language are studied. A fruitful way to study the vocabulary of the Bulgarian language is the inclusion of individual words in lexical-semantic groups and fields and their internal relationships. One field of undeniable interest is the field of animal voices. Naiden Gerov reflected the wealth of words used by the people when describing how the animal "speaks". The subject of the article is precisely this field. In general, it can be noted that, as in any characterization of the vocabulary, general and special names stand out here. A possible next stage of research is the enrichment or impoverishment of the field in the next stages of the development of the Bulgarian language.

Keywords: lexical-semantic field, voice, general, special name.

НАЗВАНИЯ НА ГЛАСОВЕ НА ЖИВОТНИ В РЕЧНИКА НА НАЙДЕН ГЕРОВ

Албена Баева

ШУ „Епископ Константин Преславски“, Шумен, България, a.baeva@shu.bg

Резюме: „Речник на българския език“ от Найден Геров е енциклопедия на българския език от втората половина на XIX век. Изследването на лексиката от речника продължава и до днес. Изследват се различните варианти на думите, техните отношения към последвали етапи от развоја на българския език. Плодотворен начин за проучване на словното богатство на българския език е включването на отделните думи в лексикално-семантични групи и полета и техните вътрешни взаимоотношения. Едно поле, което представлява безспорен интерес, е полето на гласове на животни. Найден Геров е отразил богатството от думи, с които си служи народът, когато описва как „говори“ съответното животно. Предмет на статията е именно това поле. Най-общо може да се отбележи, че както при всяко характеризирание на лексиката, и тук се открояват общи и специални названия. Възможен следващ етап на проучване е обогатяването или обедняването на полето в следващите етапи от развоја на българския език.

Ключови думи: лексикално-семантично поле, глас, общо, специално название

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Целта на статията е описателна – да се опишат думите, които се използват в български език при назоваването на гласовете на различни животни. За източник ни служи речникът на Найден Геров. Различни изследователи отбелязват твърде подробно описание на отделни народни обичаи, което придава енциклопедичен характер на речника (Кювлиева, 1997). В речника се откриват и тематични групи, свързани с обичаи като годеж и сватба, роднински названия, които са широко представени, названия на съдове, в частност съдове за течности, многобройни и подробни названия на цветя и растения и др. групи. Изборът на семантичното поле глас на животно е обусловен от широкото представяне на отделни лексеми за различните животни.

2. ИЗЛОЖЕНИЕ

В полето включваме животни и птици - диви и домашни. В групата на домашни животни и птици се откриват следните именування:

- овца, коза – блее
- говедо (вол, крава) – реве, мука, мучи, рика
- бивол – бреца, реве, рика
- кон – пръхти, ръжи, рижи, цвили, виска, висци, вищи
- магаре – реве, мука, мучи, рика (При някои лексеми включваме характерни пословици, взети от Речника на Найден Геров. На момини врата всякакви магарета реват)
- муле- измивка = изцвили, изреве
- свиня (гуцка) – груха, гроха, грохка, грухка, грука, грухти, гърди, квичи

- кокошка – кудкудяка, кокочи, тоточи, квачка - квачи, клопа, клочи, клапа
- петел – кукурига, кокочи, тоточи, пее
- пиле – църчи, цвърцуга, пиюка, писука, пищи
- гъска - кряка, съска
- общо и за птици – цика, цицирига, църка, църчи, църти, пищи, пика, цвърчи, цвърти, свърчи, цивка, гъргри, чурулика
- куче – лае, джавка, чавка, жавка, гавка, кяфка, бауца, баучи, вие, ржи, ръмжи (Което куче не знае да лае, на овците влък докарва).
- котка – мяка, мявка, мячи, мяука
- От другите (недомашни) животни, насекоми и птици се срещат:
- муха, комар, бръмбар, пчела – бръмчи
- каняк – пищи (пищи като каняк)
- гълъб, гургутка - гука, гугука, гугути, гугучи, гургулика, гърка
- гарван – грачи
- хут – хука
- бухал (чухал) – буха, бухти, чухка
- кукувица – кука
- кукумявка, ут, утка, - утка, кряка, кукумявка
- папуняк, пупавец – пупа
- сврака – грачи, свърчи
- щурец – щурка, шури
- щъркел – клепе
- чакал – уе, вие
- славей – пее
- жаба – кряка, крука, квака
- лисица – лае, жевка
- змия – съска

Както се вижда, без да сме изчерпили полето, то е твърде богато и се състои от доста лексеми. Преобладават специалните названия, които се образуват основно от звукоподражания, свързани с гласа на съответното животно. По-рядка е синекдохата от гласа на животното, какъвто е случаят с гласа на кукувицата – куку, който служи и за название на птицата. Като по-обща имена могат да се приемат тези, които служат за назоваване на гласа на повече от едно животно и са еднакви за различни животни – напр. лае, вие – вълк и чакал, реве (рика), мука, ръмжи – кон и куче, реве – магаре и бивол, кяфка – куче и лисица, мучи – говедо и магаре и др. Интересно е, че славеят, особено наричаният сладкогласен и сладкопоен славей, е останал само с общо название. Същото се отнася и до магарето, за което названията са само общи. За петела има и специални лексеми. За човек, освен пее, се среща и специалният глагол глася, образуван от глас, както и изразът извивам глас.

Друго характерно за полето от гледна точка на формата е голямото разнообразие при фонетичните варианти.

3. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

С оглед на по-нататъшния развой на езика се установяват основни форми при повечето гласове на животни, а някои синонимни названия днес се възприемат като специални – например рика (реве). От друга страна, поради ономотопеичния характер на названията, те са особено действени при едновременна употреба с названието на животното, за да създадат специален ефект, който се използва особено в поезията – напр. гарван грачи, кукувица кука, гугутка гука и др.

ЛИТЕРАТУРА

Кювлиева, В. (1997). Речниковото дело през Възраждането. София: БАН.